

У ЧОМУ СИЛА ІВАНА СИЛИ: РОБОТА НАД ВІДГУКОМ ПРО КНИЖКУ ТА КІНОФІЛЬМ

А ти хочеш стати таким сильним, як Іван Сила?
Тоді постав собі мету і вперто йди до неї.
Тільки від тебе, від твоєї волі й самодисципліни
залежить, чи досягнеш ти її.
...Чим би ти не займався, про що б не мріяв, яку б професію не обрав, -
сила волі та сила духу приведуть тебе до заповітної мети.
Василь Вірастюк.

Хоч чинною програмою з мови роботу від відгуком про твір мистецтва передбачено лише в 10 класі (академічний рівень)¹, більшість словесників вдаються до цієї форми роботи досить часто. Опрацювання самостійно прочитаних творів на уроках літератури, по суті, зводиться до створення про ці твори відгуку - усного або ж письмового. Підготувавши школярів до складання відгуку на уроці, учитель часто загадує написати роботу вдома – про книжку, яка найбільше припала до вподоби, вразила, запам'яталася.

Відгук – це оцінка мистецького твору, складена глядачем або слухачем безпосередньо після ознайомлення з ним. Мета відгуку – висловлення його автором власної оцінки твору, особливостей його індивідуального сприйняття.

Розрахований текст відгуку на осіб, які з твором не ознайомлені. Тому обмінюючись враженнями про мистецький твір, глядачі й слухачі зазвичай якнайстисліше передають його зміст (або складають опис). Складена автором відгуку

¹ У 10 класі академічного рівня – відгук про твір мистецтва в публіцистичному стилі, у 10 класі стандартного рівня – відгук про телепередачу.

оцінка має бути обґрунтована. До речі, така оцінка далеко не завжди є об'єктивною, оскільки передає особистісне ставлення до твору. Враження й думки здебільшого висловлюють від першої особи. Тон тексту відгуку зазвичай щирий, захоплений, доброзичливий. Обов'язковими є тактовність, толерантність, ненав'язливість суджень.

Учні середньої ланки часто захоплюються занадто детальним переказуванням змісту прочитаного, що йде на шкоду висловленню вражень і обґрунтуванню оцінки твору. Тому їм можна запропонувати орієнтовну схему висловлювання:

- зачин (спонукає ознайомитись із твором),
- якнайстиліший переказ змісту мистецького твору (або його опис),
- невеликий підсумок, у якому висловлено обґрунтовану оцінку твору й передано особисте до нього ставлення.

У висловленні своїх вражень, почуттів та оцінок учні середніх класів, як правило, щирі та безпосередні. Якнайкраще для відгуку підходить художній стиль з елементами публіцистичного.

Що стосується десятикласників, то публіцистичний стиль відгуку запропонований чинною програмою. Для відгуку як жанру публіцистики характерні такі особливості: *оперативність, актуальність, лаконічність, відверта підкреслена оцінність*. Слід наголосити, що складання відгуку не потребує фахової підготовленості й володіння мистецтвознавчою термінологією. Головним у відгуку є виразно та емоційно висловлена особиста думка про твір.

Десятикласникам для складання відгуку про книжку можна запропонувати таку пам'ятку:

<p>Пам'ятка</p>

Як працювати над відгуком про книжку

1. Розкажи, за яких обставин ти прочитав цю книжку (якщо це цікаво).
2. Одним-двома реченнями розкажи, що тобі відомо про автора (загальна інформація).
3. Якнайстиліше (кількома реченнями) передай зміст книжки.
4. Хто адресати книжки? Наскільки актуальною є, на твою думку, тематика книжки? У чому її корисність?
5. Виклади свої враження від:
 - а) сюжету твору (його захопливості, динамічності);
 - б) майстерності автора в зображенні характерів персонажів;
 - в) мови твору (образності, майстерності діалогів, мовної характеристики персонажів).
6. У чому ти хотів би посперечатися з автором книжки? (Якщо це так).
7. Чим вразив твір, що особливо сподобалось (не сподобалось) і запам'яталось.
8. Як вплинув (якщо це так) твір на твоє життя (наштовхнув на роздуми про..., змусив переосмислити погляди щодо..., змінив ставлення до чогось або когось).
9. Який настрій спричинило читання твору.

Десятикласникам потрібно пояснити, що жанр відгуку передбачає максимальну чесність і щирість. Тому з пам'ятки вони мають брати лише те, що відповідає їхньому задумові, опускаючи питання, які вважають неістотними або нецікавими.

Висловлена у відгуку оцінка має бути обґрунтована, проте може бути цілковито суб'єктивною. Відгук може містити дискусійні положення. Тон відгуку цілком може бути запальним. Проте стосовно автора твору обов'язково слід бути тактовним. У тексті відгуку бажано використовувати вставні слова *на мою думку, як на мене, як мені здалося* тощо. Це позбавить текст відтінку безапеляційності.

Відверто (або ж латентно, тобто між рядками) автор відгуку свідомо чи підсвідомо радить читачеві (або відраджує) познайомитися з твором. Тому у відгуку не потрібно до кінця розкривати інтригу твору (не розповідати, чим усе завершилося). Відгук має дати уявлення про твір мистецтва, але в жодному разі не може і не повинен замінити сам твір! Подаємо текст відгуку на книжку «Неймовірні пригоди Івана Сили».

Книжка Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили» тільки на перший погляд виглядає надто подитячому - через яскраву обкладинку, смішні ілюстрації й розкішний великий шрифт. Насправді ж у ній ідеться про речі, більш актуальні для дорослих: добро і зло, заздрість й доброзичливість, успіхи й поразки. А ще про те, що всі ці явища мають безліч відтінків, тому інколи можуть трансформуватися: ненависть у кохання, вороги у друзів...

«Пригоди Івана Сили» — історія звичайного хлопця із незвичайними здібностями. Він приїхав підкорити столицю, а підкорив майже весь світ. Навіть не віриться, що автор переказує реальні події з життя реальної особи - уродженця закарпатського села Білки, який здобув «титул» найсильнішої людини XX століття.

До реальних героїв — Івана Фірцака, його дружини — повітряної гімнастки, чемпіона-суперважковаговика Джона Джексона, королеви Британії - письменник додав кумедних вигаданих персонажів: слідчого агента Фіксу, обірванця Міху Голого. Автор так майстерно промалював портрети й характери своїх героїв, що не знаючи справжньої історії українського богатиря, ніколи не здогадаєшся, хто з них історична особа, а хто плід авторської фантазії.

Епілог книжки по-казковому добрий. Навіть після важкої операції, яку переносить герой, він приймає виклик суперника, перемагає в боксерському поєдинку й повертається на батьківщину разом із коханою.

Так було й насправді, але... Іван Сила, повернувшись до України після операції, потребував лікарського догляду, якого радянські лікарі не могли йому надати. Двері за кордон були для нього закриті...

У реальному житті все закінчилося набагато печальніше, ніж це показано в книжці... Але навіщо про сумне? Життєпис Івана Сили виконаний легко й майстерно, веселі ілюстрації припрошують її не лише погортати, а й прочитати. Запевняю: якщо ви піддастесь — не полишите книгу до останньої сторінки (Ярина Коваль).

УВАГА! Якщо відгук пишуть не на *літературний твір*, а загалом на *книжку* (яка, безумовно, може бути витвором мистецтва), необхідно зазначити імена ілюстратора й дизайнера, оцінити обкладинку, турботу про зручність користування (виявляється в чіткості анотації, доцільності передмови (післямови), ретельності у складанні приміток (словника), вдало дібраного шрифту та ін.). Варто написати кілька слів і про видавництво, назвавши ім'я його керівників, відзначивши працю літературного та технічного редакторів.

Інформація для роздумів

Сьогодні в творах для юного покоління переважає поверховість, нудна сентенція, недолуга повчальність. Та якщо віднадити юного читача від його ж літератури, від гри, фантазії, казки, — тим самим нищиться читач взагалі. Бо той, хто не звик до читання змалечку, не читатиме й дорослим. А це призведе до деградації української нації... Тому сьогодні треба не плакатися з приводу незадовільного стану української літератури, а повести розмову про те, як підняти її авторитет у суспільстві.

Досі тривають суперечки, повинен чи ні дитячий письменник заgravати перед юним читачем. Вважаю, що “впадати в дитинство” не треба. Але зважати на вік вкрай потрібно. І тут дитячому письменникові доводиться набагато важче, ніж дорослому. “Дорослим” письменникам притаманна одна манера оповіді і для тридцятилітньої, і для сімдесятилітньої людини. А ось дитячому...

Скажімо, трирічна дитина любить ламати речі, щоб дізнатися, що ж воно там, усередині. Слово для неї цяцька, яку треба розкласти на складові. І письменникові, коли він хоче, щоб його зрозуміли, треба це враховувати. Він мусить перевтілитися в дитину, він теж повинен гратися зі словом, розкладати, показувати його в несподіваному ракурсі, надавати йому первісного змісту. І перевтілюватися він мусить не раз і не два, бо ж у чотирилітньої, семилітньої й п’ятнадцятилітньої дитини різні світи, різні обрії, різні здатності до світосприймання. Проте чи багато з нас це вміють?

Сьогоднішня українська дитяча література має відмінні ознаки від літератури вчорашньої. Юний читач не сприймає довгих описів і нескінченних ліричних відступів. Його приваблює кінематографічна стрімкість сюжету, лаконічна, майже афористична оповідь, українська сутність, гумор. Без останньої деталі будь-який твір йому нецікавий.

(Володимир Рутківський, письменник).

2. Відгук про кінофільм

Іван Сила. Продюсерський центр "ІнсайтМедіа" на замовлення Державного агентства України з питань кіно. 2013. Автори сценарію та режисери - Віктор Андрієнко та Ігор Письменний. У ролях - Дмитро Халаджи (Іван Сила), Василь Вірастюк (Велет). Слоган фільму – «Правда завжди переможе!»

Найчастіше звертаємо увагу на чужих героїв.
Але нам потрібно згадувати про своє, національне надбання.
Це фільм про забуту історію українського народу.
В нас є ким пишатися — той же Піддубний, Фірцак і багато інших,
імена яких у свій час звучали на весь світ!
Але ми чомусь ховаємо це, десь це в нас закопане, зарите...
Дмитро Халаджи, виконавець головної ролі.

Головним у відгуку про кінофільм є виразно та емоційно висловлена особиста про нього думка. Оцінка режисерської роботи, акторської гри, музичного й художнього оформлення має бути обґрунтована, проте може бути цілковито суб'єктивною.

Для роботи над відгуком можна запропонувати таку пам'ятку:

Пам'ятка

Як працювати над відгуком про кінофільм

1. Розкажи, хто порадив тобі переглянути кінофільм (якщо це цікаво).
2. Якнайстиліше (кількома реченнями) передай зміст кінофільму.
3. Якій категорії глядачів цікавий фільм? Наскільки актуальною є, на твою думку, його тематика?
4. Одним-двома реченнями розкажи, що тобі відомо про авторів: режисера, акторів, композитора (загальна інформація).
5. Виклади свої враження від:
 - а) сюжету фільму (його несподіваності, захопливості, динамічності);
 - б) акторського складу та акторської гри;
 - в) музичного та художнього оформлення;
 - в) мови фільму (майстерності діалогів, правильності мовлення).
6. Чим вразив кінофільм, що особливо сподобалось (не сподобалось) і запам'яталося.
7. Як, на твою думку, впливає (якщо це так) фільм на глядачів (надає нову інформацію, розширює кругозір, спонукає до роздумів, змінює ставлення до чогось або когось).

10. Який настрій спричиняє перегляд фільму.

Добре, якщо відгук про кінофільм міститиме дискусійні положення. Ще краще, якщо в процесі читання створених різними авторами відгуків виникне дискусія – не підготовлене заздалегідь, спонтанне обговорення зазвичай цікаве й корисне. Чудово, якщо, готуючи відгук, школярі самостійно зібрали цікаву інформацію, якої не містить фільм, критичні статті про нього. Завдяки інтернету така інформація є цілком доступною.

Попри запальність виступів (що відповідає віковим особливостям підлітків-максималістів) необхідно звертати увагу десятикласників на толерантність (не погоджуючись з думками опонента, ми маємо ці думки поважати) і тактовність стосовно митців, які працювали над кінофільмом.

Подаємо текст одного з відгуків про фільм, цікавий передовсім тим, що його авторка книжку про Івана Фірцака та фільм про нього сприймає як початок і продовження розмови з українською молоддю.

Я все думаю, чи ж випадково так склалося, що один із найсильніших наших боксерів — Володимир Кличко — вкотре підтвердив свій титул чемпіона саме тоді, коли в кінотеатрах почали показувати перший за роки незалежності дитячий фільм «Іван Сила»? А ще думаю: чи зміг би кіногерой Іван Сила, як наші сучасники брати Клички, стати позитивним прикладом для підлітків, яким адресовано фільм? Чи здатен славетний спортсмен минулого із його кіногаслом «Правда завжди перемаже» стати для хлопчаків тим, на кого їм хотілося б рівнятися? Таким собі «міцним горішком» і супергероєм, родом із закарпатського села Білки?

У мудрих книжках написано, що екранізація — вторинний продукт, це завжди інтерпретація літературного твору, погляд цілої команди людей — режисера, сценариста, акторів, костюмерів, продюсерів, зрештою, глядача й багатьох інших – на вистраждану автором книжку. Це завжди щось цілковито відмінне від літературного твору, - там відбувається головним чином діалог книжки й читача, навіть не автора й читача. Бо те, що автор «хотів сказати» часто не має нічого спільного з тим, що він у результаті сказав.

Але й послання авторів фільму «Іван Сила» (режисер — Віктор Андрієнко, сценарій Віктора Андрієнка та Ігоря Письменного) відрізняється від того, яке, підозрюю, мав на увазі автор книжки. У книжці Олександра Гавроша головне — пізнавальність і розважальність: він розповідає дітям цікаву й захопливу історію про їхнього співвітчизника, не вдаючись особливо в роздуми про те, ким був Іван Фірцак, чому він став саме таким, чому покинув кар'єру в розквіті слави й повернувся в Україну, де його благополучно на довгі роки забули.

У розважальній пригодницькій книжці можна зробити героя трохи смішним і карикатурним, характери — поверхневими, можна наприкінці кожного бою чи трюку вкладати героєві в уста мрії про «мамині галушки», що нагадує читачеві, що Іван сирота, бо мама померла, коли він був малий.

Натомість Віктор Андрієнко в своїй інтерпретації життя Івана Сили намагається зробити кіно про велику людину, героя, якому не віддали належного. Фільм завершується епізодом, де старий уже Іван Фірцак-Кротон допомагає витягти вантажівку з багна (по суті, здійснює подвиг), а односельці на те кидають: «Отак би й зразу!», а потому розходяться. Ні оплесків, ні визнання...

Стрічка вийшла трохи сентиментальна, трохи весела, а трохи схожа на голлівудські фільми про шлях простого селянського парубка до американської мрії. Тільки ось в українському варіанті ця мрія — просто сон

(уся ж бо історія наснилася хлопчаків, який зупинився на ніч у хаті Івана Фірцака), і це у фільмі Андрієнка чи не найсумніше. Мабуть, тому й музика у фільмі прекрасна й печальна, і тільки в титрах вона змінюється життєствердним і натхненним саундтреком «ТНМК».

До речі, стрічку про найсильнішу людину ХХ століття, нашого співвітчизника й кумира європейської молоді початку ХХ століття, якого у світі знали краще, ніж в Україні, на 100% профінансувала держава. У неї своя вигода — виховання молодого українського глядача, який в основному сформований іноземними фільмами, героями та цінностями.

Я все повертаюся до того, з чого почала цей текст: чи здатен Іван Сила — кіношний чи літературний — дати сучасному підліткові образ позитивного героя, на якого хотілося б рівнятися? Людина, яка зробила себе сама, прославилася на весь світ, але довгий час не була визнана в себе на батьківщині?

І фінал у Івана Сили — щасливий чи не дуже? Хочеться вірити, що фільм зробить свою справу, й українські дітлахи повірять у свої сили і в те, що «правда завжди переможе». Як у казці про правду і кривду. А ще хочеться вірити, що українській державі колись знадобиться не тільки молодий і свідомий СВІЙ глядач, але й СВІЙ читач, який прийде в кінотеатр і вигукне: «О, я читав цю книжку (Ольга Купріян).

Працюючи над відгуком, старшокласники можуть застосувати такі **публіцистичні прийоми**:

- розпочати відгук з факту, що заінтригує читача (історія твору, прототипи персонажів, цікава подія з життя автора, самобутність і оригінальність його творів і т.ін.);
- порівняти перше враження від твору з тим, як воно змінилося після ретельного його осмислення;

- порівняти або протиставити твір іншому творі;
- звернути увагу на те, чи відповідають зовнішні вияви (скажімо, певна неадекватність поведінки героя, до кінця не зрозумілі мотиви його вчинків та ін.) внутрішньому глибинному змісту;
- звернути увагу на різне оцінювання твору критиками, різне його сприйняття представниками різних поколінь (політичних поглядів, національностей, професій), зробити припущення щодо причини такого явища.

Перечитуючи текст відгуку, слід звернути увагу на відповідність вимогам публіцистичного стилю (*інформативність, логічність, образність, фактографічність, піднесеність, емоційність, відверта оцінність*).

Важливе значення для відгуку як публіцистичного жанру має заголовок: він має бути цікавим, образним, інтригувати й запам'ятовуватись.

Література

Енциклопедія освіти /Акад.. пед.наук України; головний ред.. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008.

Педагогический энциклопедический словарь/ гл. ред. Б.М.Вид-Бад. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2009.

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003.

Гринина-Земскова А.М. Сочинения в газетных жанрах. - Волгоград : Учитель, 2002.- 124 с.;

Развитие речи: теория и практика обучения. Кн. для учителя / В.И.Капинос, Н.Н.Сергеева, М.С. Соловейчик. – М.: Просвещение, 1991.